

SINGÖ

MATTSGÅRDEN

Yngve Andersson

Norrtäljefiskarnas fiskeläge på Gåsten. Unionsflaggan på ångslupen längst t.h. visar att fotot är taget före 1906. Fiskaren Karl Erik Buhre, som bodde i stugan längst t.v. brukade segla ut till Gåsten i april. Han fiskade strömming och tog ål i ryssjor. Allt saltades in. Vid tiden för Norrtälje marknad, första onsdagen i oktober, seglade han tillbaka. Se Gunnar Norlinder (1982), Singöbåtar. Sjöhistoriska museets skriftserie. Rapport 18.

höll ut längst. Fortfarande i början av 1900-talet fanns flera norrtäljefiskare kvar på Gåsten, som var deras fiskeskär. "Täljeburer" kallade singöborna de sista norrtäljefiskarna, eftersom de alla hade släktnamnet Buhre.

Hur många har bott på Singö?

Med tiden gav havet också nya arbetstillfällen till de söner som inte stod närmast till att överta bondhemmanen. När singöborna skrev till domkapitlet år 1733 med begäran att få bilda en egen församling berättade de att det bodde 33 bönder i den tilltänkta församlingen. Tillsammans fanns 137 vuxna på bondhemmanen samt 85 barn och ungdomar. Övrig befolkning - backstugufolk, båtsmän och hantverkare - var bara 30 vuxna och 12 barn och ungdomar. Sammanlagt bodde alltså 264 personer i den blivande församlingen.

Senare under 1700-talet byggdes ett statligt lotsväsende upp. 1800-talet är de stora fyrbyggenas tid och handelssegelfartygens storhetstid. Yrken som lotsar, lotsdrängar,

fyrmästare, fyrvaktare, sjökaptener, skeppare och sjömän blir vanliga i kyrkböckerna på Singö.

Lotssläkten Sjölander. På bilden ser vi mästrelotsen Mats Sjölander (f. 1805) som drunknade 1867 under hemsegling från Öregrund. En son, Erik, och en sonson Mats blev också lotsar.

Segelfartygens storhetstid.

Vid folkräkningen år 1900 bodde hela 684 personer i Singö församling. Av dessa tillhörde 208 personer jordbrukarhushåll, 191 sjömannahushåll samt 38 respektive 57 sjökaptens- och lotsbetjäntshushåll. Det fanns nämligen 81 sjömän (dvs skeppare, styrmän etc), 5 sjökaptener och 14 lotsbetjänter bland vilka också anställda i fyrväsendet räknades in. De sista tre indelta båtsmännen i Norra Roslags 2:a kompani med rotenamnen Grundberg, Hessler och Lustig är också noterade.

Vidare fanns det 5 fiskare, 5 stenhuggare, 3 bokhållare, 3 snickare, 2 skraddare, 1 skomakare och 1 postbetjänt med familjer. Präst och kyrkvaktmästare med familjer, 1 kvinnlig folkskollärare samt 3 yrkesutövande kvinnor inom sjukvården var också mantalskrivna i Singö församling. Övriga tillhörde hushåll där ingen längre utövade något yrke. De flesta singöborna fick således sin försörjning av havet, men folkräkningens siffror underskattar ändå havets betydelse för inkomsterna.

Under 1800-talet skedde en utveckling i sjöfarten. 1700-talets storbåtar efterträddes först av jakter och galeaser och mot slutet av seklet blev fartygen allt större. Fiskarbönderna och andra öbor blev redare som hade parter (=andelar) i barkar, skonserter och briggar. Fartygsbefälhavarna var inte bara examine-rade sjökaptener, utan även skeppare som ibland vid sin sida hade befarna examine-rade styrmän. Skepparna var inte sällan bönder. I taxeringslängden år 1821 är sex galeaser hemmahörande på Singö-Fogdö. Ungefär 80 år senare, omkring år 1900, redovisar "Sveriges skeppslista" 20 fartyg registrerade i Häverö-Singö-Fogdö, av vilka hälften var större fartyg av typ briggar och skonertskepp.

Det var således inte längre bara fråga om inomskärssjöfart utan de större segelfartygen seglade på världshaven. I olika brev till huvudredaren, bonden Olof Andersson i Österboda på Singö, berättar kaptenen på barkskeppet Adèle i början av 1900-talet att

Barkskeppet Adèle på 596 nettoton var byggt i Nova Scotia i Canada. Ett partrederi på Singö köpte fartyget 1903. Kaptten var först Wilhelm Abrahamsson från Ellan och därefter Otto Emanuel Jansson från Väddö. Adèle förliste 1906 på Harrgrundns rev i Vasa län i Finland. Kaptten skriver i skeppsdagboken att det var storm och tjocka. När han hörde bränningarna försökte han segla back, men det var för sent. Gustaf Fredriksson har målat akvarellen, som ägs av Jan Svensson i Söderbyn.

En spelmans jordafärd.

Fridolf hade inga nära släktingar. När han dog visade det sig att han skrivit ett testamente där han donerade all sin egendom till Cancerfonden vid Akademiska sjukhuset i Uppsala - en fond som inte fanns men som snabbt inrättades. Han dog inte själv i cancer men släktingar och nära vänner hade gjort det. Auktionen lockade många. Tidningarnas antydningar, att den skicklige finsnickaren kanske byggt in något listigt lönnfack i chiffonjeer, sjömanskista eller trattgrammofon, skapade spänning. Mosse-Fridolf hade själv bidragit till ryktena genom att säga att det skulle ta två generationer innan man hittade hans gömda pengar. Vid auktionen inropade en bofast sommargäst tre av Mosse-Fridolfs personliga instrument - en nyckelharpa, en hardingfela och en fiol - för en anseelig summa pengar. De skänktes till Hembygdsgården.

Claes Annerstedt (1839-1927).

Alldeles norr om den nyrustade ångbåtsbryggan på Singö ligger Vreta. Den gamla sommarvillan ägdes i början av 1900-talet av en lärd historiker, Claes Annerstedt, som var överbibliotekarie vid Uppsala Universitet och tillika en av de aderton i Svenska Akademien. Men han var också en märklig sommargäst skriver kyrkoherde Per Raab, som var komminister på Singö 1938-1954. Per Raab publicerade under 1940- och -50-talen flera litterära artiklar om Singö och dess människor i årsböckerna "Julhälsning till församlingarna i ärkestiftet". Artikel från 1945 om Claes Annerstedt, vilken bygger på intervjuer och bevarade brev, är en liten pärla som borde tryckas på nytt.

Gästfri och generös.

Annerstedt framträder i Raabs berättelse som en man med många goda egenskaper. Han var gästfri och mycket generös med pengar och annan hjälp på ett anspråkslöst och oegennyttigt sätt. Han "gick i husen (hos

Claes Annerstedt tar en paus i arbetet i flickorna Mörners sällskap. En av dem, Dagmar, skänkte 1981 Hilda och Claes Annerstedts gästbok för åren 1907-1932 till hembygdsgården.

singöborna) som en gammal bekant" och var intresserad av alla deras angelägenheter. Följande replik till en diakonissa på Singö visar att han var medveten om att boklig lärdom inte alltid ger visdom: "Jag kallas en lärd man. Den bästa lärdomen har jag dock fått av Systers mor." Vad Annerstedt företog sig ute på Singö var inte alltid så välbetänt och det fick han ibland höra utan att han tog illa upp. Arbete uppskattade han och han tyckte att folk hedrade honom mest genom att komma till det gästfria hemmet "som de gingo och stodo", dvs i sina arbetskläder. Oket i hembygdsgårdens samling fick han av sin son 1917 och det är ett fint minne över en man som hyllade arbetet och som inte själv drog sig för att göra de mest ringaktade sysslorna.

Till Vreta hörde nämligen en stor trädgård eller kanske snarare park. Annerstedt hade frågat bönderna i Söderbyn om han kunde få köpa gödsel och han var beredd att betala vad som helst, men de svarade att de behövde all gödsel till sina egna åkrar, vretar och gården. Annerstedt frågade då om all gödsel han kunde hitta i hagarna och på vägarna var en vara som han kunde plocka fritt och det hade bönderna inget emot. Nästan 200 år efter det att Hilleström sökt sin lycka som malmletare på Singö fick ön en ny flitig guldletare. Annerstedt kallade nämligen